

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomiky

Teze bakalářské práce

Zahraniční obchod a jeho determinanty

Nicol Kročáková

© 2015 ČZU v Praze

Souhrn

Práce je věnována problematice zahraničního obchodu a jeho determinantům, jelikož se jedná o jeden z nejdynamičtějších faktorů, který prudce ovlivňuje celé hospodářství a výkonnost každé země. Cílem práce bude nastínit jeho hlavní předpoklady, úlohu a tendence.

První část práce bude věnována ekonomickým teoriím, jež daly za vznik jeho dnešní podobě a přes které lze pochopit jeho významnost. Zmíněn bude základající merkantilismus, který následně vyvrátí klasicismus. Klasický model doplnili neoklasičtí autoři, na něž posléze naváže alternativní myšlenkový směr. Dále se v této části objeví charakteristika samotné úlohy či významu zahraničního obchodu a historický vývoj na území České republiky.

Druhou částí práce bude provedení analýzy některých samotných vývojových tendencí a determinujících faktorů či struktury zahraničního obchodu z hlediska komoditní a teritoriální podoby v souvislosti s otevřeností ekonomiky, která je zejména pro Českou republiku velmi podstatná.

Klíčová slova

zahraniční obchod, vnější ekonomické vztahy, mezinárodní obchod, export, import, HDP, saldo zahraničního obchodu, platební bilance, otevřenost ekonomiky, Česká republika

Cíl práce a metodika

Cílem práce je charakteristika zahraničního obchodu, jeho ekonomických teorií, které ovlivnily současnou podobu zahraničněobchodní směny, dále základní funkce, úloha a význam. V neposlední řadě pak charakteristika stavu České republiky v historické posloupnosti.

Bude poukázáno na hlavní vývojové tendence, které se podílely na formování, jež vedly k výrazným změnám v jeho hodnotách a struktuře.

První část práce je zaměřena na aplikaci teoretických poznatků, které korespondují s vývojem dané problematiky. Pro zpracování literární rešerše bude využita metoda studia odborné literatury. Aktuální informace budou získávány z českých i zahraničních zdrojů, a

to především veřejné databáze Českého zahraničního obchodu (ČSÚ), ročních národních účtů (ČSÚ), dat z ČNB, mezinárodních údajů (Eurostat) a statistiky OECD.

V druhé části práce bude zpracována analýza vývojových tendencí, která definuje zahraniční obchod a v neposlední řadě také zmínění všech podstatných determinant, jež jsou klíčovým aspektem ovlivňující tuto problematiku. Analýza bude zpracována pomocí základních statistických charakteristik a trendových funkcí. Využita bude také metoda deskripce a komparace.

Úvod

Zahraníční obchod a s ním spojené ekonomické vztahy jsou klíčovým předpokladem pro správnou funkci většiny tržních ekonomik na světě, nejen z pohledu mezinárodní směny. Je ovlivňován několika determinanty, které stimulují jeho vývoj, a proto byly v empirické části práce zvolené objemy exportu, importu a bilance, HDP, přímé zahraniční investice či v užším pojetí vývoj kurzu a směnné relace.

Malé ekonomiky, tedy i Česká republika, by měly klást důraz na udržování vnitřní ekonomické rovnováhy a především by měly své síly soustředit na zvýšení a udržení schopnosti konkurence.

Z hlediska historie se jeho tempo nastartovalo koncem druhé světové války a v posledních letech bylo ovlivněno i světovou krizí. Klíčovým východiskem byl vznik samostatného státu a o něco později i vstup do Evropské unie. Význam zahraničního obchodu lze také odvodit z mezinárodní spolupráce, tedy hospodářské provázanosti dvou či více zemí.

K zahraničnímu obchodu můžeme přistoupit teoreticky z mnoha směrů. Kořeny prvních vědeckých studií existovaly již v 17. -18. století, v době, kdy převládalo merkantilistické ekonomické myšlení. Protože se jedná o velmi starou formu ekonomických vztahů s významným vlivem na fungování a prosperitu ekonomiky, zabývá se tímto tématem celá řada ekonomických směrů a teorií. Mezi nejznámější teorie, které prošly řadou etap v návaznosti na vývoj obchodu, jsou klasická, neoklasická a moderní teorie mezinárodního obchodu.

Závěr

Již od samého počátku je řazena ekonomika České republiky k vyspělým státům a je proslulá zejména kvalitním strojním a zbrojním průmyslem, ale i samotných komodit jakou je sklo, pivo, slad a chmel.

V období před druhou světovou válkou se ekonomika soustředila především na země Rady vzájemné hospodářské pomoci. Následovalo období transformace, kdy bylo klíčové liberalizovat vnější ekonomické vztahy. Po vzniku samostatné České republiky se výrazně zvýšily objemy zahraničního obchodu a samotná otevřenost ekonomiky. Od roku 1993, vykazoval běžný účet platební bilance zápornou hodnotu – 4,5 mld. Kč a do roku 97 se prohloubil až třiceti tři násobně (–150,5 mld. Kč). Po zavedení měnových opatření se roku 2005 potvrzuje kladná bilance ve výši 38,6 mld. Kč. Vstupem ČR do EU nastaly mnohé změny, zejména z pohledu mezinárodní směny.

V empirické části práce byly tyto změny nastíněny, nejen pomocí otevřenosti, která vypovídá o mezinárodní dělbě práce. Z výpočtů stupňů otevřenosti lze snadno rozpoznat pozitivní rostoucí trend. V roce 2013 vykazoval podíl exportu na HDP 77,2 stupňů a v porovnání s některými zeměmi se ČR daří relativně dobře.

Nedílnou součástí je analýza tvaru otevřenosti české ekonomiky, která obsahuje jak teritoriální, tak komoditní strukturu.

V teritoriální struktuře bylo zjištěno, že převážnou část tvoří z hlediska dovozu i vývozu, vyspělé tržní ekonomiky, a to až 80 % obratu ZO. Při užším zaměření se připadá největší podíl Německu, které nehledě na vývoz či dovozu, tvoří až 50%. Významné je také Slovensko, které činí kolem 10 % podílu obratu.

Analýza komoditní struktury přinesla výsledky, ze kterých je jisté, že převážnou část obratu tvoří strojný průmysl, dále pak materiál a polotovary podle klasifikace SITC.

V poslední řadě bylo cílem zmínit některé zásadní determinanty.

U HDP byl zjištěn rostoucí trend, což je pozitivním faktorem. Průměrným přírůstkem HDP na 1 obyvatele je hodnota 2509,57 Kč. U celkového HDP pak evidujeme každoroční zvýšení zhruba o 36,35 mld. Kč. Průměrná hodnota tempa růstu činí 1,0083 násobek. Zejména HDP však ovlivňuje několik změn a jeho budoucí hodnota je jen těžce předvídatelná.

Následně byl zkoumán trend vývoje objemu exportu, importu a bilance, přičemž se pouze upevnil fakt, že ekonomická krize se odrazila i na poklesu hodnot v celém

zahraničním obchodě ČR. Největší roční přírůstky zaznamenává rok 2010, kdy vývozy meziročně narostly o 394,2 a importy o 422,6 mld. Kč. Bilance eviduje největší meziroční nárůst v roce 2012 s kladnou hodnotou 114,6 mld. Kč a naopak největší zápornou hodnotu řadí roku 2010 s -28,4 mld. Kč. Průměrné roční přírůstky za sledované období jsou pro export 99,4, import 61,7 a bilanci 37,6 mld. Kč. Zde byla potvrzená silná otevřenost České republiky a její proexportní zaměření. Průměrné tempo růstu za celé sledované období činí u bilance 1,218, u exportů 1,035 a importů 1,024 násobek všech let. Tempo růstu exportů je rychlejší, než tempo importů, což odpovídá nárůstu kladné bilance.

V bezpracovatelském průmyslu vykazuje sledované období největší zájem investorů o nemovitosti a služby pro podniky, které se zároveň na celkovém přílivu investic (211 944 mil. Kč) podílely z 27 % v roce 2007. Ostatní roky vykazují prudce klesající trend se zájmem o tuto kategorii. Další významnou kategorií je peněžnictví a pojišťovnictví, které se ve stejném roce podílelo na celkové tvorbě přílivu investic z 35%. Příznivým rokem pro příliv PZI byl rok 2010 a 2012. Rok 2013 je charakteristický značným poklesem. Z hlediska odvětví se zpracovatelským průmyslem dominuje kategorie strojů, přístrojů a zařízení. V roce 2007 se tato kategorie podílela na celkové sumě z 40% a v souhrnném měřítku obou odvětví pak z 15%. Na druhé místo řadíme kovy a kovové výrobky, které v roce 2007 zaznamenávají 20% účast na celkové sumě, roku 2013 už pouze 17% podíl.

Po opomenutí dělení obou sektorů, se střídavě na PZI podíleli především nizozemští, němečtí a rakouští investoři.

V poslední analytické části práce byl vymezen vývoj kurzu a směnné relace. Jejich změny prudce odrážejí změny v zahraničním obchodě. Zachycený trend směnných relací zobrazuje tempo růstu exportu vůči importu či obráceně. V období 2001 – 2004 rostly ceny exportu rychlejším tempem oproti cenám dovozu. Rok 2005 a 2006 však vykazuje opačnou funkci ze strany dovozu. Výkyvy bývají spojeny s kolísáním některých hlavních světových surovin. Tempo dovozních cen pak převládá zejména v letech 2008, 2010-2012.

Vývoj kurzu je velmi kolísavý a jeho změny hrají významnou roli v určení poptávky či nabídky, plánování výroby dané ekonomiky, rozhodování při investicích či na samotné realizaci zahraničního obchodu.

Pokud shrneme výsledky vývoje zahraničního obchodu ČR, pak vykazují zejména rostoucí tendenci a můžeme jej hodnotit převážně kladně. Za hlavní zlom označujeme jak rozdělení Československa, tak vstup do Evropské unie.

Vzhledem k výsledkům analýzy teritoriální struktury z pohledu vývozu, bych doporučila zvýšit závislost České republiky na vývozu svého zboží do Evropské unie, konkrétně do kategorie zemí EU27, kam současně putuje většina zboží z ekonomiky. Dalším pozitivním východiskem by mohla být širší spolupráce z hlediska mezinárodně obchodní směny s jinými partnery mimo Evropu, například s Asií či Jižní Amerikou, avšak za předpokladu, bude-li vyvážen pouze výrobky s komparativní výhodou.

Seznam použitých zdrojů – vybrané bibliografické citace

Knižní zdroje

SVATOŠ, Miroslav. Zahraniční obchod: teorie a praxe. 1. vyd. Praha: Grada, 2009, 367 s. ISBN 978-80-247-2708-0.

ŠTĚRBOVÁ, Ludmila. Mezinárodní obchod ve světové krizi 21. století. 1. vyd. Praha: Grada, 2013, 364 s. Expert (Grada). ISBN 978-80-247-4694-4.

JIRGES, Tibor a Božena PLCHOVÁ. Zahraniční obchod a národní hospodářství České republiky. 1. vyd. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 1993. 116 s. ISBN 80-7079-867-X.

MULAČOVÁ, Věra a Petr MULAČ. Obchodní podnikání ve 21. století. 1. vyd. Praha: Grada, 2013, 520 s. Finanční řízení. ISBN 978-80-247-4780-4.

Internetové zdroje

Databáze zahraničního obchodu. [online]. [cit. 2014-12-26]. Dostupné z: <http://apl.czso.cz/pll/stazo/STAZO.STAZO>

Průřezové statistiky - Makroekonomické údaje. [online]. [cit. 2014-12-28]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/zo>

Databáze Eurostatu: vybrané tabulky. [online]. 2015. vyd. [cit. 2015-02-14]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>